

מכות כג

שווערד

1. רש"י יבמות דף ד/א

שאיין חוסמין - אין [סותמין] טענותיה לכופה להתייבם לו אלא כופין אותו וחולץ חוסמין לישנא דקרא קא נקט דיליף לה מלא תחסום:

2. ספר בניהו בן יהוידע על מכות דף כג/א

מנין לרצועה שהיא של עגל. נ"ל בס"ד הטעם שהיא של עגל ולא של שור, דהא קרא דסמיך ליה כתיב שור, ואע"ג דשור בן יומו קרוי שור, קשא אמאי קפדינן דוקא על של עגל שהוא שור קטן, ואם כי עורו רך וטוב לרצועה, הנה יזדמן שור גדול ועורו רך. ונ"ל בס"ד כי משורת הדין העובר על גזירת מלך חייב מיתה, א"כ אם עבר על לאו בלבד צריך שימות ואיך סגי ליה במלקות, אמנם חסד זה הוא מהשי"ת שהצילו במלקות, ועדיין קשא מדת הדין טוענת נפש החוטאת היא תמות, ובמה תתפייס מדה"ד, ופרשו כי הקב"ה יחשוב את החוטא כקטן שחטא שיש לו דין שוגג דפטור ממיתה, וכמ"ש המפרשים על פסוק [הושע י"א א'] כי נער ישראל ואוהבהו שאדון אותם כדין נער כדי לשכך מדת הדין, ולכן עשה חסד זה עם החוטא לפטרו במלקות במקום מיתה, וגם המלקות אומדין אותו כשיעור שיוכל לסבול שלא ימות בו, ולכן מביאים רצועה של עגל שהוא שור קטן. לרמוז לו אל תחשוב שאתה ניצול במלקות זה ע"פ שורת הדין, אלא תדע שאתה חייב מיתה, ועשה הקב"ה חסד עמך לדון אותך כדין נער קטן להצילך ממשפט מות, וכל זה בחסד. ובני יזידי כה"ר יעקב נר"ו פירש הטעם, כי חטא ישראל היה בעגל שעשו אותו צורת עגל ולא צורת שור גדול, וידוע שאם לא היו עושין העגל קודם שיוריד הלוחות לא היו חוטאין עוד, כי אז היתה פורחת מהם זוהמת הנחש לגמרי ולא היה שולט בהם יצר הרע, לכן לזה החוטא מלקין אותו ברצועה של עגל להורות כי העגל גרם לזה שיחטא וישלט בו יצר הרע, ולכן המלקות הוא ארבעים חסר אחת, כי העגל עשו אותו ביום ט"ל שלם, אך הם חשבו שהוא יום ארבעים שלם, ולכן התורה אמרה ארבעים יכנו [דברים כ"ה ג'], והם מלקים מספר ט"ל הסמוך לארבעים, עכ"ד נר"ו:

3. מהרש"א על מכות דף כג/א

כל המספר לה"ר וכל המקבל לה"ר וכל המעיד כו' ראוי להשליכו כו'. לפי מ"ש שאין הקב"ה מקפח שכר כל בריה שנאמר ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשוננו שאפילו כלב הזה שאינו בן דעת לא יחרץ לשוננו וזה האיש החורץ לשוננו לדבר בחברו ישראל וגם המקבל ממנו ע"כ ראוי במדתו להשליכו לכלבים הללו ...

4. ערוך לנר על מכות דף כג/א

שם והשלישי אומר הכהו: מזה נראה דצריכין להיות אצל המלקות ב"ד של שלשה, וקצת קשה מנא לן שהרי מכות בשלשה ילפינן בסנהדרין (דף י') מדכתיב ושפטום שנים ואין ב"ד שקול ע"ש, והרי זה לא כתוב רק בב"ד שדנין אותו להתחייב מלקות. אבל ללקות אותו בזה כתיב והפילו השופט לשון יחיד, וא"כ משמע דבזה לא בעינן שלשה ועוד דמי חמור מלקות ממיתה שהרי אצל חייבי מיתות לא נזכר בשום מקום שהיה שם ב"ד של כ"ג שדנו אותו, או אפילו ב"ד של ג', ונלענ"ד דהנה מה שפשוט בכל מקום דמלקות צריך אומדנא לא מפורש הטעם בסוגין, אבל מצאנו טעם לזה בכריתות (דף י"א) דיליף רב אשי כן מדכתיב בקורת תהיה בבקור תהא ע"ש, אכן אכתי צריך טעם לתירוץ ר' יצחק שם דמפרש בקורת תהיה בקריאה תהיה, א"כ מנ"ל דצריך בקור, אבל ראיתי ברמב"ם בפ' המשניות ובברטנורא דאתי כן מדכתיב לא יוסיף מכלל דאם צריך לגרוע גורע ע"ש, הרי עכ"פ כתיב קרא דצריך לאמוד את המחוייב מלקות ואפילו ליכא קרא ע"כ הלכה למשה מסיני הוא, דאם לא כן איך אפשר לגרוע ממלקות נגד דין התורה, והוי מצרכינן לומר או ילקה ארבעים, או אם לא יכול לקבל יפטור לגמרי וכיון דמזה מוכח דעכ"פ האומדנא הוא מן התורה, וכפי הנראה לעיל גם אם אומדוהו בתחלה ליותר וכשלקה מקצת ראו שאין יכול לקבל אין הולכין רק אחר אומדן השני, וכיון דלפי זה היה צריך אומדנא על כל מכה ומכה, לכן אתי שפיר ג"כ שהיה צריך ב"ד של ג' בשעת מלקות:

5. ספר בניהו בן יהוידע על מכות דף כג/א

שם אמר הקב"ה יבא מי שמכיר אבוס בעליו ויפרע וכו'. מקשים אמאי לא דריש האי טעמא גבי רצועה העיקרית שהיא של שור יבא מי שמכיר קונהו וכו'. ונ"ל בס"ד דהשור הוא מין טהור ויבא לכפר על החוטא דכתיב [במדבר י"ט י"ט] וזהו הטהור על הטמא, ומה שייך לשאל על זה, אך חמור מין טמא שייכה האי שאלה למה הובא החמור בדבר שהוא מכפר ויהיב טעמא יבא מי שמכיר, ואם היה הכל של שור לא היינו מרגישים בזה הטעם לומר יבא מי שמכיר קונהו:

6. ביאור הגר"א - משלי פרק ב פסוק טז

להצילך מאשה זרה עכשיו מפרש הנו"ק דס"א והוא סוד התאוני והוא נחלקת ג"כ לב' והוא תאוה וחמדה ותאוה זה הוא היושב בביתו ואינו רואה רק למלאות תאוהו והנאתו וחמדה הוא הדבר שאין בהם הנאת הגוף כמו בגדים נאים ובתים נאים או שיהיה לו ממון רב שאין בהם הנאת הגוף אלא נפשו של אדם חומד להם וז"ש גזל ועריות נפשו של אדם מתאוה ומחמדתן שבגזל שייך

חימוד שאין בהן הנאת הגוף ועריות שייך לשון תאוה שהוא הנאת הגוף לכן אמרו מתאוה ומחמדתן וזה החומד דברים שאין בהם הנאת הגוף אינו שליו ואינו שוקט אלא רודף תמיד אחריהן ואלו הב' דברים כתיב בעשרת הדברות אך בלוחת האחרונות כתיב בהיפך אצל אשת רעיך לא תחמוד ואצל בית רעיך לא תתאוה ובלוחות הראשונות כתיב בשניהם לא תחמוד וכן אמר לי מו"ר ושאלתיו מפני מה ואמר לי שנכון הוא ולא זכיתי לשמוע ממנו הטעם (ונראה לענ"ד ...

7. ספר חדושי אגדות חלק רביעי עמוד ה - מסכת מכות

ומה אם הדם וכו'. מכאן משמע שידוע מתן שכרן של מצוה, שהרי יליף ק"ו שיש על מצוה שיש עליה צער יותר שכר, וכן משמע בפרק שלוח הקן (חולין קמ"א ב') שאמרו שם ומה אם מצוה שהיא באיסור אמרה תורה למען יטב לך והארכת ימים כ"ש מצו' אחרת. ויש להקשות על זה דהא אמרו (אבות פ"ב) **שאיין אתה יודע מתן שכרן של מצות**, ואם כן אפשר שעל מצות שלוח הקן ומצות דם יש יותר שכר מן מצוה אחרת אף שהיא יותר גדולה מהם. ופ"ה זה דמה שכתב אצל שלוח הקן למען יטב לך והארכת ימים, על כרחך פירושו, כי השכר הזה הוא בשביל הוצאת האיסור ואין הכתוב מדבר משכר המצוה עצמה, דאם כן למה כתב במצוה זאת השכר ולא בשאר מצות. אלא על כרחך הכתוב בא ללמוד ק"ו, ומה אם מצות שאינו רק באיסור וכו' **אם כן איין הכתוב מדבר משכר המצוה עצמה רק מן השכר שיש בשביל ההוצאה או הטורח. דודאי יש בזה שני דברים, הבחינה האחת מצד המצוה שהש"י נותן שכר בשביל המצוה אף שאין בה טורח והוצאה כלל שנותן שכר על המצוה עצמה**, דמכל מקום יש שכר עליה. ושכר זה איין אתה יודע מתן שכרן של מצות שהוא מצד המצוה עצמה, ויכול להיות שיש שכר יותר על קלה מבחמורה, כי איין השכר תולה כלל בקלות ובהמורות. אבל השכר שיש בשביל הטורח וההוצאה, וכמו שאמרו (אבות פ"ה) לפום צערא אגרא, בודאי השכר הוא לפי הטורח והוצאה שיש לאדם: וכן גבי דם פירושו, דמה שאמר למען יטב לך לא נאמר בשביל המצוה עצמה, רק השכר הזה בשביל שלפעמים חומד האדם לדם בשביל שהוא רעב אע"ג שהאדם נפשו קצה בו, ועל זה השכר באה כדי ללמוד ק"ו.

8. ספר נועם אלימלך - פרישת בשלח

ועתה הרם מטך ונטה ידך כו'. נראה לפרש בהקדים הפסוק ויאמר ה' אליו מזה בידך ויאמר מטה כו' דאיתא בגמרא ששאל אחד לחבירו במה אביך זהירן טפי. ולכאורה מה שאלה זאת הלא צריך אדם לזוהר בכל המצות. אך זה בלתי אפשרי שזוהר אדם בכל המצות לקיימם בכל פרטיהם ודקדוקיהם רק כשאדם נוהר במצוה אחת לעשותה בכל פרטיה ודקדוקיה התלויים בה זה הוא מסייע לו שהשם יתברך יהיה בעזרו לקיים כל המצות. וזהו שאמרו חז"ל כל הקובע מקום לתפילתו כו' רמז על מצות תפילין ותפילה הוא לשון קשר. וזהו דאמרינן בגמרא מלמד שהראה לו הקדוש ברוך הוא קשר של תפילין רוצה לומר התדבקות וקישור בעולמות העליונים. וזהו כל הקובע מקום לתפילתו פירוש שהוא קובע מקום בשורש העליון לתפילתו רוצה לומר בהתקשרותו והתדבקותו במצות לקיימם בכל דקדוקיהם אפילו מצוה אחת כמו תפילין כנ"ל אזי אלקי אברהם בעזרו שיקיים כל המצות. וז"ש הכתוב וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' רמז גם כן כנ"ל שעל ידי מצות ציצית שתקיימו כתקנה תזכו שייסייע אתכם השם יתברך לקיים את כל מצותיו. וזהו דשאל אביך במה זהיר טפי וזהו ויאמר אליו ה' מזה בידך פירוש איזה מצוה אתה מחזיק בידך לזוהר בה טפי ...

9. ערוך לנר על מכות דף כג/ב

שם הלכה כרחב"ג: קשה לי דבסנהדרין (דף נ"א) קאמר רב הלכה כדשלח רבין משמיה דריב"ח, ופריך רב יוסף הלכתא למשיחא, וע"ש בתוספ' שכתבו דדוקא רב יוסף פריך קושיא זו, ובשם ר"ח פירשו דגם רב יוסף לא פריך אלא היכא דאיכא תרתי, שהוא למשיחא וגם עושה איסורא ע"ש, ולפי זה קשה למה פריך רב יוסף דוקא מאן סליק, ולא פריך לשיטתו גם הכא ארב מאי נפקותא בהלכה דאם לא שייך לומר הלכתא למשיחא, כל שכן שלא שייך במה שאפילו למשיחא איין נפקותא אלא לעה"ב בב"ד של מעלה, והרי זה קשה יותר דבזה לא שייך תירוץ הגמרא, וגם לפי חילוק ר"ח דדוקא היכי שנעשה איסור פריך כן, משום דלא שכיחא שיעשה האיסור, גם הכא קשה שהרי גם הך דין דרחב"ג לא שייך רק כשנעשה איסור שעבר על חייבי כריתות וי"ל דלפי מה שחלקו התוספ' עוד שם היכא דיש נפקותא גם לדידן, לא שייך להקשות הלכתא למשיחא, והרי גם הכא איכא נפקותא דודאי מי שחייב כרת, אפי' ליכא מלקות, מכל מקום מקרי רשע ופסול לעדות, כל שלא ידענו שעשה תשובה, וכן מוכח ממה דפסקינן בחושן משפט (סי' ל"ד) ערל שמתו אחיו מחמת מילה כשר לעדות, משמע הא מי שלא מל במזיד פסול לעדות, כיון דחייב כרת אף דליכא מלקות, וא"כ שפיר יש נפקותא בהא דפסק כרחב"ג, שחייבי כריתות שלקו ולא עשו תשובה נפטרו ידי כריתתן וכשרים לעדות, דאי לא כרחב"ג אף שלקה עדיין חייב כרת ופסול לעדות אכן לכאורה לא שייך תירוץ זה רק לשיטת הבעל המאור והרמב"ן שהבאתי לעיל (דף י"ג), דלרחב"ג חייבי כריתות שלקו נפטרו ידי כריתתן אפילו בלא תשובה, אבל לשיטת הרמב"ם שהבאתי שם דדוקא עם תשובה פוטר מלקות מכתת, לא שייך נפקותא זה דבלא תשובה אפילו לרחב"ג לא חוזר להכשרו, ואם שב ודאי חוזר להכשרו אפילו לא נפטר ע"י מלקות מכתת, וצ"ל לשיטת הרמב"ם כיון דעדיין לא נפטר מכתת אף שעשה תשובה, כיון שאין תשובתו שלמה לא נכשר לעדות...

10. ריטב"א על מסכת מכות דף כג/ב

א"ר יהושע בן לוי ג' דברים עשו ב"ד של מטה והסכימו עליהם ב"ד של מעלה **פי' אע"פ שנראים כנגד התורה:** **מקרא מגילה** שהוסיפו מצוה מחודשת בישראל שאינו בתורה כלל והכתוב אומר לא תוסיף עליו ולא תגרעו ממנו ואומר נמי אלה המצות ודרשינן אלה שאין שום נביא רשאי לחדש דבר מעתה ובדוכתא במסכת מגילה אמרי' מהיכן מצאו לזה סמך מן התורה ומאי דרוש:

שאלת שלום בשם פי' אע"פ שנראה כמזכיר שם שמים לבטלה שיש בו לא תשא אלא עשו כן משום עת לעשות לה' הפרו תורתך לפי ששכחו שמו של הקב"ה כמ"ש ואמר הס כי לא להזכיר בשם ה' וכבר פירשתי בסוף מסכת ברכות בארוכה בס"ד: **והבאת מעשר פי' שיביאו כל אחד מעשרותיו לאוצר ידוע והיה נחלק שם ע"י ב"ד והתורה נתנה טובת הנאה לבעלים** לתתו לכל כהן שירצה כדכתיב ונתת ללוי וגו' ועשו כן מפני שיש שהיו מזולזלין בנתינת מעשרותיהם ויש שהיו נותנין אותם למי שאינו הגון וזה היה בימי חזקיה ולכך הכין לשכות להביא שם המעשרות וכן היה בימי עזרא כדקנסינהו ללויים כדאי' ביבמות:

11. ספר בניהו בן יהוידע על מכות דף כג/ב

שם בשלשה מקומות הופיע רוח הקודש. קשא והלא כמה פעמים הופיע רוח הקודש בבת קול בזמן התנאים, חדא בזמן הלל ושמאי שאמרה בת קול אלו ואלו דברי אלהים חיים והלכה כבית הלל, וכן בעובדא דר' אליעזר בתנורו של עכנאי שיצאה בת קול ואמרה מה לכם אצל ר' אליעזר שהלכה כמותו, וכן בזמן שגזרו על רבן גמליאל הריגה והפיל עצמו אותו הממונה עליו מן הגג וניצול רבן גמליאל, ויצאה בת קול ואמרה שהוא מזומן לעולם הבא, וכן הוה גם כן בעובדא דר' חנינא בן תרדיון, וכן ביום פטירתו של רבינו הקדוש. ונ"ל דכאן נקיט מקומות שיש להם רמז ואסמכתא בכתובים, ועוד כאן נקיט על זמן שהיו נביאים מתנבאים בעולם דלא הוה צורך בבת קול ויצאה בת קול, אבל בזמן דליכא נביאים אין זה חידוש דאתמר בגמרא שהיו משתמשין בבת קול:

12. שו"ת רדב"ז חלק ג סימן תרלד

(אלף נט) שאלת ממני ידיד נפשי על המשפט ששפט שלמה הע"ה בין שתי הנשים זונות דכתיב וישמע העם את המשפט אשר שפט וכו' ומה החכמה היתרה שיש במשפט הזה אין זה כי אם תחבולה מן התחבולות ויש בזמננו מי שיודע לעשות תחבולות כאלה וזולתם. ואין לומר מפני שיצאת בת קול ואמרה היא אמו ולפיכך יראו ממנו מפני שמן השמים מסכימים עמו שהרי הכתוב מעיד כי מפני המשפט יראו ממנו ולא מפני הבת קול:

תשובה יפה שאלת וכבר קדמך ר' יצחק אברבנאל ומה שתירץ אינו נכון בעיני תדעהו מספרו אבל מה שנראה לי כי המלך שע"ה הכיר את אם הילד מכמה בחינות חדא שהכיר פרצוף הילד החי דומה לפרצוף האשה אשר תובעת אותו ופרצוף הילד המת דומה לפרצוף האשה אשר בידה הילד החי עוד הכיר את טבע האשה התובעת שהיא קצת התנועה זריזה וזהירה ולא שכבה על בנה ואת האשה האחרת הכיר בה הפך זה ושפט בדעתו כי המת בנה של זו. עוד מסתמא שאל את עניינם ואמרו לו שזו שומרת יבם אשר הבן החי בידה ואמר בודאי אין אשה רוצה לטרוח להניק את מי שאינו בנה אם לא לשום תכלית של הנאה כי אין הטבע מסכים על זה כלל ולפיכך דן מדעתו כי אשה זו רוצה בילד החי אעפ"י שאינו בנה להפטר מן החליצה ומן היבום אבל האשה אחרת אם איתא דמת בנה מה לה לתבוע את בן חברתה לטרוח עליו ולהניקו ללא תכלית וסבה ועל כן שפט המלך שזו בנה ואמר לעומדים אצלו זה בנה של זו וזה בנה של זו ולברר הדבר שיאמינו שכך הוא עשה התחבולה הזאת להבחין הדבר ועל כן ידעו כי אמת אמר המלך בתחלה וזהו וישמע העם את המשפט כי המלך שפט כן בתחלה ואח"כ עשה הבחינה ועל כן יראו כי אמרו המלך ידע כל מצפוני לב מתוך דעתו וחקירתו והכרתו ואעפ"י שלא נזכר זה בכתוב בהדיא דרך הכתוב לקצר ואפשר לדקדק כן מדקאמר ותעמודנה לפני המלך שנראה [מיותר] לגמרי אלא בא לומר שעמדו לפניו זמן מה ונסתכל בהם והכיר המשפט קודם שידברו. וכן יש לדקדק ממאמר המלך זאת אומרת זה בני החי ובנך המת וכו' דאע"ג שדרשו ז"ל מכאן לדיין שצריך לשנות טענות הבעלי דינין כך היה ראוי לומר זאת אומרת בני החי ובנך המת כמו שאמר גבי האחרת ומה לו להזכיר (מלזה) [מלת זה] ואפילו אם תרצה לומר להורות באצבע אמר זה מה שאין בו צריך מ"מ אמר אותו שלא במקומו שכך היה ראוי לומר זאת אומרת זה בני החי בני על כן אני אומר אל העם העומדים בהיפך פנים כנגד האשה אשר הבן בידה זאת אומרת זה בני חי ואין זה אמת כי אין זה בנה אלא המת ולגבי אחרת לא אמר זה אלא סרה טענתה לבד ואגב אורחין למדנו שצריך לדיין לשנות כל הטענות אעפ"י שיש בה דברים שלא לצורך שהרי לא היו באות לדון אלא על החי לא על המת ומה צורך שיאמר זאת אומרת זה בני החי ובנך המת אלא כמו שביארנו שצריך לשנות הטענה כמו שאמר הבעל דין וטעמא דמלתא שלא יאמר הבעל דין אלו היה הדיין מבין טענותי לא היה דן כן וה"ה והוא הטעם לכל הטענה אעפ"י שאינו עיקר לענין הדין חושב הבעל דין עיקר לפיכך צריך הדיין לשנותה. וא"ת הא קייל"ן כמ"ד לא מפנין ממונא מחזקתיה אלא בעדים וראיה ואפילו באומדנא דמוכח כההיא דגמל האוחז בין הגמלים ונמצא גמל הרוג בצדו ואפילו לבת קול מ"מ הא אמרינן לא בשמים היא. וי"ל דכיון דאמרה האשה גם לי גם לך לא יהיה גזורו הא אפיקתיה מחזקתה ולפיכך זכתה האחרת א"נ הוראת שעה. והוי יודע שיש מי שפוסק דמפקינן ממונא באומדנא דמוכח ומ"מ מהאי עובדא ליכא הכרח...